

י"ג ניסן תשע"ה, 2.4.2015

גיליון מס' 453

ערב פסח

הפסח – אקט של זהות

מאת הרב ד"ר חזי כהן, מעלה גלבוע

עשיית הפסח תופסת מקום מרכזי ביציאת מצרים. הטקס המיוחד דורש הסבר:

א. שלוש שאלות

1. הזמן – מדוע הקדים ה' בדבריו למשה ואהרן את הגדרת הזמן?
2. סימון הבתים – מדוע יש צורך כלל בסימון הבתים? האם הקב"ה אינו יכול להבדיל בין בני ישראל למצרים בבתיהם?
3. לקיחת השה ב' בניסן – מה העניין בלקיחת השה ביום העשירי לחודש ובשמירתו? אם המצוה היא לעשות את הפסח, מדוע יש צורך לקבוע את זמן הקדשת הבהמה לקרבן?

ב. הזמן כמגדיר זהות

פתיחת הדיבור הא-להי עניינה הגדרת הזמן: "הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם ראש חֹדְשֵׁים ראשון הוא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה" (א-ב). לפתיחה זו תפקיד חשוב ביצירת הזהות הייחודית של עם ישראל במצרים. יש שתי דרכים להגיע לעיצוב זהות נפרדת לעם ישראל במצרים: הראשונה – הפרדות פיזית, מעבר למקום אחר; הפרדות כזו אכן עומדת להתרחש. דרך שניה היא יצירת מימד שונה של זמן. ההנחה האנושית המקובלת היא, שהזמן הוא מעבר לשליטתנו ואין ביכולתנו לשנותו. אולם, אם נבחן זאת היטב, נראה ששליטתנו על הזמן באה באופן שבו אנו מגדירים אותו. כמעט שאין גורמים אובייקטיביים המונעים מן האדם להגדיר את הזמן כאוות נפשו.

לדוגמא: האדם קובע מתי מתחיל יום חדש. ביהדות נקבע, שיום חדש מתחיל לעת ערב. על כן השבת נכנסת לאחר השקיעה ויוצאת עם צאת הכוכבים למחרת, והלילה הבא לאחר מכן הוא כבר יום חול (מוצאי שבת). לעומת זאת, בעולם הנוצרי היום מתחיל בחצות הלילה (00:00). כמו כן, האדם קובע מתי מתחילה שנה חדשה ובכלל, מהי שנה: העולם הנוצרי סופר על פי השמש, המוסלמי – על פי הירח, ואילו היהדות על פי שניהם, שיטה המצריכה את עיבור השנה.

חשיבות הגדרת זמן היא עצומה, ומשמשת כגורם המבחין בין דתות וכתות. כל דת חדשה שנוצרה לאורך השנים הגדירה את הזמן מחדש, ובדרך זו שימש לוח השנה אמצעי להגדרת הכלולים בקבוצה החדשה.

על כן תהליך היציאה ממצרים מתחיל בהגדרה חדשה של הזמן, וזאת על מנת ליצור הפרדה בין ישראל למצרים בעודם בארץ מצרים.

ג. הפסח כמקור זהות

נראה כי הפסח נועד לאדם ולא לה'. בני ישראל נדרשו לסמן את בתיהם, פעולה שיש בה הגדרה של זהות והכנה לקראת היציאה ממצרים.

לאורך פרקים רבים אין עם ישראל עומד במרכז הסיפור. הופעת משה ואהרן לפני פרעה הובילה, כידוע, להרעה במצב העם (שמ' ה'). טענותיו של משה כנגד ה' הביאו לגילוי סוד הגאולה (ו', ב-ח). אולם העם, אשר כרע תחת נטל העבודה הקשה, לא הקשיב עוד לדברי משה. כתוצאה מכך, הורה ה' למשה לבא אל פרעה, ומכאן ואילך אין עוד עיסוק בעם ישראל, אלא רק במצרים. אמנם, מדי פעם מתוארת ההפליה בין ישראל למצרים, אך זאת רק כדי להראות את כחו של הקב"ה ולהמחיש את שליטתו בעולם. שינוי זה נובע מן התפיסה, שהגאולה אינה תלויה בעם; ה' יוציאם ממצרים ויהי מה. ואולם, בפרקנו, רגע לפני היציאה, מנסה ה' בכל זאת לשתף את העם בתהליך, והוא קורא לעם ליטול חלק ביציאת מצרים.

לפעולות לקיחת השה ועשיית הפסח שני פנים:

הפן הראשון מכוון החוצה, כלפי המצרים. עם ישראל מתבקש לקחת שה ארבעה ימים לפני הקרבתו. השה היה, כידוע, "תועֵבַת מִצְרַיִם". רש"י מפרש: "לפי שהם להם אלהות", ואילו ראב"ע סבור שהמצרים סלדו מאכילת צאן. בין כך ובין כך, בלקיחת השה ארבעה ימים מראש מתבטא מימד של התרסה כנגד התרבות/הדת המצרית. השני מכוון פנימה: בלקיחת השה ועשיית הפסח בני ישראל מתחילים להפנים שאכן הם עומדים לצאת ממצרים. בעצם המעשה הם בוחרים להיות חלק מתהליך הגאולה, ומי שמזהה עצמו כישראל – יִגָּאֵל. מימד זה בא לידי ביטוי גם בסימון הבתים, אשר נועד באופן מופגן להבדיל בין שני העמים. הסימון לא נועד להקב"ה אלא לישראל ומאפשר להם להיות ראויים לגאולה.

לאחר תשע מכות בהן היה העם פסיבי, קורא הקב"ה לבני ישראל להיות שותפים ביציאת מצרים. הפסח משמש ליצירת זהות ייחודית, בעזרת לקיחת השה (שהוא תועבת מצרים) וסימון הבתים בדם (לשם הגנה והבחנה בין המצרים לבני ישראל), ודרך אכילת הפסח – קיום טקס ברית. רק לאחר כל אלה, היה העם ראוי ומוכן לצאת ממצרים.

ד"ר חזי כהן גר במעלה גלבוע. מלמד בישיבת הקיבוץ הדתי ובמדרשת עין הנצי"ב.
עוסק במקרא ובתורתו של הבן איש חי ככלי לתיקון המידות ולעבודת ה'.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm
כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il
ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא.
תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il
אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org.il